

правознавства. Аналіз особливостей, функцій, системи і змісту принципів права дозволяє виявити основи формування системи права, специфіку тієї чи іншої правової системи.

Література:

1. Алексєєв С.С. Держава і право. Поч. курс / 3-є изд., перераб. і доп. - М.: Юрид. лит., 1996.
2. Венгеров А.Б. Теорія держави і права: Учеб. для юрид. вузів / А.Б. Венгеров. - 3-є вид. - М.: Юриспруденція, 2000.
3. Головістікова О.М. Теорія держави і права: Питання та відповіді / О.М. Головістікова, Ю.А. Дмитрієв. - М.: Юриспруденція, 2001.
4. Григоніс Е. П. Теорія держави і права: Курс лекцій / Е.П. Григоніс - СПб. та ін: Пітер: Пітер бук, 2002.

УДК 340.

СИСТЕМА ПРАВА ТА ЇЇ ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ

Студент Г.В. Агашкова, гр. БП-1-16

Наук. керівник к.н. з держ. упр. Н.В. Кулак

Київський національний університет технологій та дизайну

Дослідження особливостей функціонування і розвитку національної системи права в умовах глобалізації неможливе без з'ясування методологічно важливих питань щодо поняття, змісту, структури системи права, її співвідношення з близькими, але не тотожними поняттями, насамперед, правовою системою та системою законодавства.

Із загальної теорії систем найбільш важливими є загальні уявлення про структуру систем («первинні» елементи, взаємини між ними, закони композиції, що обмежують ці відносини – «системоутворюючий фактор», закон системності (будь-який об'єкт можна представити як систему (об'єкт-систему), і будь-який об'єкт-система належить хоча б одній системі об'єктів даного роду), поняття середовища (оточення) системи, поняття ізоморфізму й поліморфізму й закон системного ізоморфізму (системної подібності). Досить важливим аспектом аналізу систем і їхніх взаємин з іншими системами є аналіз властивостей симетрії, асиметрії, дисиметрії систем та тісно пов'язаних з ними понять «гармонія» і «дисгармонія» [2].

Система права — це об'єктивно обумовлена структура (будова) права, що виражає внутрішню узгодженість і єдність юридичних норм і одночасно їх поділ на відповідні галузі та інститути [2].

Система права показує, з яких частин складається право і як вони співвідносяться між собою; характеризується об'єктивністю, узгодженістю правових норм, єдністю, диференціацією. Система права — явище об'єктивне,

що складається під безпосереднім впливом соціально-економічних відносин, політики, ідеології, культури.

Основними ознаками системи є: цілісність; принципова неможливість ототожнення якостей цілого із сумою якостей елементів, що її складають; неможливість виводити з останніх якості цілого; залежність кожного елемента, якості та відносин системи від місця і функцій цього елемента всередині цілого; структурність (можливість опису системи через встановлення її структури, тобто комплексу зв'язків і відносин системи, зумовленість поведінки системи не стільки поведінкою її окремих елементів, скільки властивостями її структури); взаємозалежність системи і середовища (система формує і виявляє свої якості в процесі взаємодії із середовищем); ієрархічність (кожний компонент системи, у свою чергу, може розглядатися як система, а досліджувана в даному випадку система являє собою один із компонентів ширшої системи); множина описів кожної системи [10].

Право — сукупність норм, що створені й охороняються державою. Це складне системне ієрархічне утворення, що будується під впливом єдності (інтеграції) і диференціації.

Внутрішня будова права характеризується єдністю його складових елементів, що зумовлюється системою суспільних відносин, які визначають зміст правових норм; диференціацією права на відносно відокремлені складові у вигляді певних об'єднань правових норм за інститутами, підгалуззями і галуззями права; наявність взаємозв'язку норм права та їх об'єднань.

Розрізняють поняття "система права" і "правова система". Правова система — це найширша, збірна категорія, що відбиває всю правову організацію суспільства. Система ж права — це його суто внутрішня будова, що виступає складовим компонентом правової системи.

Норма права — первинний елемент системи права. Вона являє собою встановлене чи санкціоноване державою загальнообов'язкове, формально визначене правило поведінки, що надає учасникам регульованого правом відношення суб'єктивні права і юридичні обов'язки. Завдяки своєму універсальному значенню норма права поширює свої властивості й на інші рівні системи права, служить одиницею виміру правової матерії.

Норма права самостійно регулює якусь одну сторону (грань) суспільних відносин. Для правового регламентування відносин у цілому найчастіше потрібна взаємодія комплексу норм.

Норми права певним чином взаємопов'язані. У результаті їх об'єднання виникають такі утворення в системі права, як галузі (найбільші об'єднання правових норм), підгалузі та інститути. Галузь права - це сукупність правових норм, що відокремилася всередині системи права, які регулюють певну сферу однорідних суспільних відносин. Однорідність тієї чи іншої сфери суспільних відносин викликає до життя відповідну галузь права (цивільне, кримінальне, адміністративне та ін.). Галузь права відбиває вищий рівень системоутворюючих зв'язків у праві, характеризується певною цілісністю, автономністю.

У межах найбільш розвинутих правових галузей виділяються підгалузі, що поєднують кілька інститутів однієї і тієї ж галузі. Зовнішнім вираженням підгалузі є наявність у ній такої групи норм, що містить загальні принципові положення, властиві кільком (але не всім) правовим інститутам цієї галузі. Наприклад, у цивільному праві — авторське, спадкове, зобов'язальне, винахідницьке право; у конституційному — виборче, муніципальне, парламентське право; у фінансовому — бюджетне і податкове право; у земельному — гірське, водне, лісове право.

Інститут права — це порівняно невелика, стала група правових норм, що регулюють певний різновид суспільних відносин. Якщо юридична норма — “вихідний елемент” правової матерії, то правовий інститут являє собою первинну правову спільність, об'єднання. Інститут права — це відокремлена група юридичних норм, що регулюють суспільні відносини конкретного виду.

Норми різних галузей права утворюють так звані вторинні угруповання системи права - комплексні інститути (які відносяться одразу до кількох правових галузей) та міжгалузеві комплекси (сукупність правових норм кількох галузей, що регулюють певну сферу суспільних відносин). До міжгалузевих комплексів можна віднести господарське право, яке об'єднує в собі норми цивільного, адміністративного та фінансового права.

Література:

1. Шемшученко Ю. С. Теоретичні засади подолання колізій у законодавстві України [Текст]/ Ю. С. Шемшученко // Колізії у законодавстві України: проблеми теорії і практики. – К. : Генеза, 1996. – С. 6–7.
2. Скакун О. Ф. Теорія держави і права [Текст] : підручник / О. Ф. Скакун. – Харків : Консум, 2001. – 656 с.
3. Теория государства и права [Текст] : учебник / [С. С. Алексеев, П. Т. Васильков, И. Я. Дюрюгин и др.] ; под ред. С. С. Алексеева. – М. : Юрид. лит., 1985. – 480 с.
4. Теорія держави і права. Академічний курс [Текст] : підручник О. В. Зайчук, В. С. Журавський, О. Л. Копиленко та ін.] ; за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 688 с.
5. Теория государства и права [Текст] : учебник / [В. К. Бабаев, В. М. Баранов, Н. В. Витрук, В. Б. Исаков, В. Н. Карташов и др.] ; под. ред. Бабаева В. К. – М. : Юристъ, 2003. – 592 с.
6. Хропанюк В. Н. Теория государства и права [Текст] : учебник для высших учебных заведений / В. Н. Хропанюк. – М. : Издательство «Интерстиль», «Омега-Л», 2008. – 384 с.
7. Кулак Н.В. Актуальні питання правового статусу добровольчих формувань в Україні./ Н.В. Кулак // Часопис Київського університету права – 2016. – № 4.